

DUM č. 2 v sadě

33. Inf-9 Počítačová lingvistika a typografie

Autor: Roman Hrdlička

Datum: 02.06.2014

Ročník: 3AV

Anotace DUMu: písmo a jeho rozdělení, počítačová písma, řezy písma, kresba písma, klasifikace písem a fontů

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2. Písmo

Písmo je prostředkem vizuálního zápisu jazyka pomocí symbolů, které obvykle označujeme jako **grafémy**, znaky. Nejstaršími formami písma jsou **piktogramy**, zjednodušené kresby, jejichž význam lze snadno zjistit, jelikož vyjadřují konkrétní věci, a **ideogramy**, symboly, jimž lze porozumět pouze při znalosti pojmu, ke kterému se vztahují. Dnešní písma však můžeme rozdělit do tří skupin:

Logografická písma jsou tvořena logogramy, znaky reprezentujícími celá gramatická slova. Protože slov a tedy i logogramů je velké množství, memorování jejich významu je jednou z hlavních nevýhod těchto písem v porovnání s ostatními. Sice je pravda, že díky tomu, že význam je obsažen v symbolu, by teoreticky bylo možné tentýž logografický systém použít pro reprezentaci více jazyků, prakticky je to možné jen u jazyků blízkých kvůli syntaktickým omezením. Jediným v současnosti přežívajícím logografickým písmem je písmo čínské, jehož znaky se s určitými modifikacemi používají i v dalších východoasijských jazycích. Za logogramy lze však považovat i např. znaky arabských číslic či znaky jako zavináč @ (angl. „at“, při) či ampersand & (angl. „and“, a).

楷體剛勁有力

Sylabická (slabičná) písma používají grafémy reprezentující nebo aproximující slabiky, které dále tvoří slova. **Sylabarie** nemají grafickou podobnost mezi foneticky souvisejícími znaky (např. slabiky se stejnou souhláskou), **abugidy** fonetickou podobnost graficky respektují. Sylabarie se používají v jazycích s jednoduchou slabičnou strukturou jako je korejština nebo japonština, kde celkový počet slabik není větší než sto. Naprosto nevhodné však jsou pro indoevropské jazyky s komplexní jazykovou strukturou vytvářející velké množství slabik (řádově tisíce).

カンセラテイコカン

Pro tyto jazyky je nevhodnější **hláskové** (abecední, **alfabetické**) písmo, vycházející ze starořímského písma, které zase vyšlo ze starořeckého a fénického. Takovými písmy jsou i písmo arabské, hebrejské, jihoasijská písma jako indické a azbuka.

TYPOWEB

Počítačová písma - fonty

Jako **font** obvykle označujeme písmový soubor, v němž jsou v počítači uloženy informace potřebné k použití písma při tvorbě dokumentu. To je však zjednodušené označení. Termín font správně označuje písmo konkrétní velikosti (např. 12), řezu (např. kurzíva) a typu (např. Arial). Pro všechny řezy písma jednoho typu se používá termín **rodina písma** (angl. font family, typeface).

Dnešní písma obsahují:

- malá písmena (minuskule, **minuskly**);
- velká písmena (majuskule, **verzálky**);

Rodina písma

Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica
Rodina písma Helvetica

- diakritická znaménka (akcenty);
- číslice;
- interpunkční znaménka;
- matematická znaménka;
- další znaky.

Řezy písma

Řezy jsou kresebné varianty základního typu písma, obvykle používané k vyznačování. Právě používání jednotné písmové rodiny zajišťuje jednotný vzhled sazby. Některé rodiny písma obsahují velké množství řezů písma, ale většina rodin má řezy čtyři:

- normální – stojaté písmo odpovídající antikvě;
- *pravá kurzíva* – písmo skloněné doprava, které se od základního navíc liší kresbou;
- *nepravá kurzíva* – písmo odvozené od základního sklonem doprava, ale se stejnou kresbou;
- **tučné** – zesílený duktus.

Kromě těchto základních řezů existují ještě další odvozené řezy s různě zesíleným duktem:

- velmi slabé (extra light);
- slabé (light);
- polotučné (medium);
- tříčtvrtě tučné (semi-bold);
- velmi tučné (extra bold);
- ultratučné (ultra);
- černé (black).

Řezy písma

Základní písmo

Kurzíva pravá

Kurzíva nepravá

Polotučné písmo

KAPITÁLKY

Polotučná kurzíva

Písmové pojmy

Nyní se seznámíme s několika pojmy, které se týkají konstrukce písma.

Písmová osnova

Písmová osnova je soustava pomyslných čar, které určují proporce písma. Každá rodina písma může přitom mít postavení jednotlivých čar odlišné. Základní horizontálou je tzv. základní dotažnice neboli **účaří**, na níž sedí písmena. Druhou a neméně důležitou je **horní dotažnice**. Určuje výšku horních dotahů minusek b, d, l, k, aj. a často též verzálek. Ty jsou však u některých fontů nižší, pak mají svou verzálkovou dotažnici. **Střední dotažnice** určuje výšku minusek a tím i **střední výšku písma**. **Dolní dotažnice** určuje, kam sahají spodní dotahy znaků j, p, q apod. Dotahem znaku se rozumí jeho horní nebo spodní zakončení. **Akcentová dotažnice** určuje, jak vysoko jsou posazeny akcenty verzálek.

Kresba písmového znaku

Na kresbě písmového znaku se podílejí hlavní a vedlejší písmové tahy, které představuje následující obrázek a komentář:

- **tah** – kresbný prvek písmového znaku (např. dřík, oblouk, náběh, výběh, serif). Podle tvaru rozlišujeme oblý, přímý a stínovaný tah;
- **přetah** – oblá písmena přesahují účaří, aby znaky byly opticky stejné, držely řádek;
- **dřík** – hlavní svislý nebo šikmý, nikoli však oblý, tah písmene;
- **stínování** – zesilování částí nebo celých tahů písmene, zvláště u dříků a oblouků;
- **serif** (patka) – příčné zakončení tahu písmene (vodorovné, svislé nebo šikmé). Tvar serifů je v kresbě daného písma jednotný a pomáhá utvářet jeho charakter.

Klasifikace písem

Latinková písma se nejčastěji třídí podle klasifikace Mezinárodní typografické asociace ATYPI, v České republice používáme [klasifikaci typografa Jana Solpery](#) (normu 88 1101). Nicméně pro zjednodušení můžeme písma (i počítačové fonty) rozčlenit podle tří kritérií:

Dělení písem podle tvaru

- **bezpatková** (grotesková, sans-serif): tahy jsou u všech písmen stejně silné či slabé, patky nejsou, málo zdobená; např. Arial, Tahoma, Calibri;
- **patková** (antikva, serifová): stínování obvykle mají, tahy zakončené patkami; např. Times New Roman, Bookman Old Style;
- **kaligrafická a dekorativní**: vychází z písem ručně psaných (skriptů), nevhodná pro text, spíš na speciální druhy tiskovin; např. *Aldi*, *Bradley Hand ITC*, *Edwardian Script*, *Sligi*.

Dělení písem podle vztahu k šířce písmen

- **proporcionální**: každé písmeno má svou šířku, nejširší je M, pouze číslice jsou stejně široké. Pro tvorbu dokumentů mnohem vhodnější. Sem patří naprostá většina fontů;
- **neproporcionální** (typewriter type): všechna písmena jsou stejně široká (široká písmena jsou mírně zúžena a úzká zbytečně roztažena) podobně jako u písma psacího stroje. Pro sazbu celého dokumentu nevhodná, používají se nejčastěji k sazbě částí programového kódu. Typickým představitelem této skupiny je písmo Courier.

Dělení písem podle definice fontu

- **bitmapové**: tvar písmen určen body v matici, nelze měnit velikost beze ztráty kvality, takže musí pro každou velikost mít vlastní data. Nicméně vhodné pro použití v bitmapových grafických editorech a starých textových editorech (T602);
- **vektorové**: tvar popsán matematicky pomocí obrysových křivek, takže transformace snadná. Používané ve vektorových grafických programech a moderních textových procesorech (Word).

Zdroje:

<http://typografie.dero.name/typografie.php>

<http://cs.wikipedia.org/>

<http://typomil.com/pismo/konstrukce-pisma.htm>

<http://typografie.unas.cz/pismo.html#obr>